

РЕЦЕНЗИЯ
НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ТЕМА “ИМИДЖ И ОНЛАЙН МЕДИИ:
ОБРАЗЪТ НА БАЛКАНИТЕ В СФЕРАТА НА КУЛТУРАТА”
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
“ДОКТОР” ПО ЖУРНАЛИСТИКА ОТ ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
3.5. ОБЩЕСТВЕНИ КОМУНИКАЦИИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ

Автор: Мария Пламенова Николова

Рецензент: проф. Таня Неделчева

Дисертационният труд е посветен на централен проблем в съвременното глобално общество – превръщането на културата в ефективен инструмент за преформатиране на граден с десетилетия образ на определен регион, за променянето на бъдещите му перспективи, за ускоряване на развитието му и превръщането му в притегателен център. Или с други думи – направен е опит да се докаже, че културата може да играе предписваната ѝ роля в постмодерното общество. Особено ценно е, че този опит се прави с образа на Балканите, който в геополитическото публичното пространство е тъждествен с взривоопасно, конфликтно, недостатъчно цивилизовано място.

Дисертацията се състои от увод, три глави, заключение, библиография, няколко case studies, справка за приносите на дисертационния труд, Приложения (1. Таблица с резултати от контент-анализ на 74 публикации за балканската култура на френски език от портала Le Courrier des Balkans за периода 2008-2010 г; Таблица с индекса за свободата на пресата в балканските страни, изготвена от „Репортери без граници“ за периода 2002- 2010 г.; Снимки; Карта на Балканския полуостров; Карта от балканския проект „Културни коридори на Югоизточна Европа“; Снимка на заглавната страница на френския онлайн портал Le Courrier des Balkans; Снимка към коментар, публикуван в онлайн портала Le Courrier des Balkans, свързан със свободата на словото на Балканите;

Карикатура към коментар, публикуван в онлайн портала Le Courier des Balkans, свързан със свободата на словото в Македония; Снимка за изданието на фестивала „Балкан Трафик“ през 2010 г. в Брюксел; Снимки на българската писателка Ружа Лазарова и на романа ѝ „Мавзолей“; Снимка на хърватската група „Приляво Казалище“; Снимки на албанския град Берат, вписан в световното наследство на ЮНЕСКО; Снимки на средновековните надгробни камъни „стечи“, които са открити в Босна и Херцеговина, Черна гора и Сърбия; Снимка на страница от Сараевската хагада.)

В първа глава се разглеждат същността и спецификата на имиджа, компонентите му, видовете, изграждането на имиджа (тук се поставя проблемът за балканския имидж), виртуални култури и идентичност. Втората глава формулира проблема за интерпретациите на културата като го декомпозира на: изграждане на имидж чрез национални култури (езикът като културен маркер, межкултурна комуникация и връзки между културите, Балканите в межкултурната комуникация.), национални митологии като част от културния образ на нацията, преход от национални към културни идентичности, публична дипломация и национални култури в ерата на онлайн комуникацията (публична дипломация и комуникиране на национални култури, межкултурния диалог като част от националните комуникационни стратегии (нагласи към интеркултурния диалог в Европа), културно многообразие, изтъкано от национални култури, медиите като инструмент на межкултурния диалог, културата като основен елемент в изграждането на държавната стратегия за межкултурен диалог (културното наследство като част от межкултурния диалог). Трета глава изследва балканския културен имидж в европейското онлайн пространство и по-конкретно общата характеристика на портала “Le Courier des Balkans”, националните митове на Балканите като компоненти на националната идентичност, балканското културно сътрудничество с положителните си тенденции и перспективи, Балканските предизвикателства в сферата на образованието, медиите като проблемна област на Балканите, балканското кино в търсенето на балканските културни идентичности, балканската литература в европейски контекст, балканската музика като културен синтез, културно-историческото наследство на Балканите като пресечна точка на балканските национални култури.

Още в началото трябва да се подчертае успешното формулиране на докторската теза, целта и задачите на изследването, което задава границите на анализа, поставя акцентите и структурата на работата.

Както личи от съдържанието на дисертацията структурата е построена в ритмична логическа стъпка като в началото обект на внимание са теоретикометодологическите проблеми, на които се дават работни определения и се очертават съдържанията, за да се премине към конкретиката, свързана с балканската култура, с формите на взаимодействие, с ролята на новите информационни средства, с инициативите, които вътхвават културните особености в политиката между отделните балкански държави и т.н., за да се достигне до визуализация на анализирани процеси. Както се казва в диалектичната традиция стъпките са “от абстрактно към пределна конкретност”. При трактовката на главните проблеми основният подход е интердисциплинарен с умело вплитане на анализите на документално-нормативни документи, приети от редица международни организации, и различни практики в отделните балкански държави. Много убедително е изследването на случая, който илюстрира защитаваните теоретични постановки. Ако трябва накратко да се изрази един от основните патоси на дисертацията, това е запазването на културната самобитност на балканските страни и засилва върху тази основа на сътрудничество и солидарност за преодоляване на негативните и травмиращи напрежения, идващи от миналото и непосредственото настояще, т.е. културата се обговаря като фактор за взаимното опознаване, сближаване и приемане. В това отношение огромно значение имат новите информационни технологии и по-конкретно интернет мрежата, които доближават нашите общества едно към друго повече от когато и да било. Мария Николова подчертава, че благодарение на тях за първи път балканските държави имат възможността да изградят, развият и поддържат благоприятен имидж в културната сфера. По този начин се формулира първото ограничение на темата – не се третира въпросите за цялостния имидж на Балканите, а само за онези културни пластове и аспекти, които задават параметрите на един позитивен балкански имидж. Културната сфера, от своя страна, открива възможности за изграждане на такъв образ както на отделните страни от полуострова, така и на Балканите като цяло. В дисертацията се подчертава, че перспективите за конструирането му могат да бъдат успешно съчетани с възможностите, които предлагат онлайн медиите, заради достъпността, използването им в удобно за потребителите време, концентрацията на информацията в една тематична област, поднесена чрез текст, изображения, тематични линкове и хипервръзки.

В теоретичен план основното внимание на дисертанта е насочено към ролята на културата за изграждането на нов социален ред и оттук към изграждането на т.нар.

културна идентичност. Приема се, че културната идентичност е феномен, съпътстващ съвременната социална ситуация и по-специално децентрирането на националната държава, информатизацията и формирането на глобално гражданско общество. Съотнасянето на личността не е спрямо една уникална, строго дефинирана общност като етноса или нацията, а спрямо различни човешки обединения в подвижната и изпълнена с рискове социална среда, където съществува висока динамика, комплексност, многослоестност, с отсъстващ аксиологичен център или систематично единство. В тази ситуация за индивидите става все по-трудно да утвърдят идентичността си в строгите рамки на нацията, пола, възрастта или на някое друго категориално разграничение, т.е. световите се умножават и индивидите обитават едновременно много от тях. При този тип договаряне културните фактори имат основна роля, което е свързано с избора на уникален идентификатор, на който всяка личност има право и чрез който утвърждава своята партикуларност, призната в контекста на универсалността на правото да бъдеш характерно човешко същество. Мария Николова подчертава, че жизненият свят е специфична цялост, обединяваща културно наследство и езиково организиран запас от модели на тълкуване, на основата на които индивидите и общностите утвърждават себе си в света, като овладяват конкретни ситуации. Комуникативното действие е форма на усвояване на конкретните ситуации. Развитието от механична към органична солидарност се основава на всекидневна комуникативна практика, в която има динамика на бързопроменящите се нормативни системи, и те като културни образувания стимулират, формират и защитават индивидуалните жизненни стратегии на участниците в съответната социална общност. Именно в тази комплексна ситуация се ражда еднаквият респект на всеки не към хората със собствен общ корен, а към личността на другия или другите в тяхната другост. С това дисертантът поставя въпроса за културната самобитност, все по-актуална именно днес, когато протичат силни унифициращи процеси, свързани с глобализацията и информатизацията на съвременните общества. Тя вече не е само призив, идващ от средите на гражданското общество като алтернатива в някаква степен на тоталния процес на глобализация, но и нормативно аргументирана. Например на среща във Версай през 2000 г. на 15, 16, 17 юни се приема “Харта за културната идентичност и правото на културно многообразие”.

Особено ценни приноси са свързани с анализа на понятието регионален имидж, който се специфицира чрез сравнение с корпоративния и националния имидж. Фактически това е родовото понятие, което задава общите характеристики на балканския образ,

разкрива вътрешното единство на балканските култури, както и тяхната самобитност. За да се конкретизира тази постановка, се отделя значително място на добрите практики в осъществяването на редица конкретни балкански проекти, които са постижения в балканския межкултурен диалог. По-специално вниманието на дисертанта е насочено към образованието, литературата, киното, музиката, културно-историческото наследство. Специално се анализират събитията в тези направления за преодоляване на отрицателните нагласи в отношенията между балканските народи и така се трансформира негативният образ на Балканите. По този начин дисертантът очертава една положителна тенденция, насочена към межкултурното сътрудничество и взаимодействие на балканските народи и оттук към по-мощно бъдещо регионално сътрудничество.

Следващ приносен момент е разкриването на новите възможности на онлайн комуникацията за изграждане на положителен имидж на Балканите в регионалното и европейското културно пространство. В това отношение резултатите от осъществения контент-анализ на онлайн портала *Le Courrier des Balkans* за три години (2008-2010 г.) се превръща в сериозно доказателство за силата на артикулираната положителна тенденция.

Независимо от множествата достойнства на дисертационния труд могат да се изкажат и редица критични бележки. Съвсем естествено е те да бъдат концентрирани предимно върху теоретико-методологическата част, доколкото тук се третира по принцип много дискуссионни проблеми.

1. Например, когато се говори за разликата между митове и имидж се твърди, че това са втори реалности, които са контрапункт на действителната реалност (с. 22). По този начин се имплицира спорната постановка, че социалната действителност е рационално прозрачна, т.е. че тя съществува като налично битие, което е едномерно. По-приемлива за мен е позицията, че социалната реалност е изключително комплексна, пресича се от множество рационалности и органично включва и митовете, и имиджите, и като резултат, и като конструктивен момент на комуникативните практики, които съдействат за изграждането ѝ.

2. На редица места се преминава от аналитичен към нормативен стил на “говорене”. Например: “Затова е важно да се насърчават оценяването и уважението на културната идентичност на другите индивиди, групи, нации и религии.” (с. 133)

3. От текста на първа глава се остава с впечатление за набързо написан текст, в който основните концептуализации не са прецизирани, логически обвързани в цялостна схема

с ясно експлицирана авторова позиция. Много цитати от различни автори (в някои случаи недопълващи се) правят разказа за основните феномени накъсан и неаргументиран на места.

Освен това се очертава спецификата и се диференцират по-периферни феномени, а се пропускат интерпретации на други по-важни. Например не се коментират приликите и разликите между имидж и Ние-образ, което би поставило цялата проблематика в контекста на когнитивната социална психология, ще позволи използването на нови теоретични и методологически инструменти за извеждане на вече необходимите по-тънки дистинкции и по-дълбоко навлизане в същностната природа на феномени като стереотипи, идентичности и пр.

Посочените на с. 36, 37 и др. компоненти на имиджа са по-скоро характеристики на социалните обекти. Не се прави разлика между метод, принцип, подход (с. 42, 43, 44). Не е нужно анализът на всеки проблем да започва с преповтаряне на познато знание (за стереотипа, за ролята на медиите за създаване на имидж и пр.), което прави част от текстовете ненужни. На някои места цитирането на много текстове от различни автори се допуска внушението (непреднамерено) за чуждо авторство по отношение на тези и понятия – например при глокализация.

4. Огромният брой проблеми, често пъти само формулирани, също създава усещането за недовършеност, но в много по-голяма степен за недостатъчно ясно поставените граници на анализа. Разработката като че ли има за цел да очертае полето, което трябва да се изследва, а не толкова да се навлезе в дълбочина при някои от тях. Разбира се, формулирането на проблемите също е важно, но много по-ценно е раздиплянето на няколко ключови за темата идеи и превръщането им в ново знание.

На места текстът се нуждае от допълнително редактиране и коригиране.

Справката за приносите реално се фокусира върху постиженията на дисертанта, но не мога да не изразя неудовлетвореността си от неприцизността при формулирането им. Например първият принос може да звучи така: “Направен е опит да се покаже възможността балканската публичната дипломация, реализирана в културната комуникация както между балканските, така и с другите европейски страни, да зададе моделите на добри практики за балкански стратегии във всички сфери на социален живот.”

В отговор на изискването на законодателя за определяне характера на научните приноси в дисертацията убедено твърдя, че те са “обогатяване на съществуващите знания”.

Авторефератът вярно отразява съдържанието на дисертацията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: На основание на посочените ценни постижения и приноси моменти препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят образователната и научна степен “доктор” по журналистика на Мария Пламенова Николова.

Април 2012 г.

Подпис: